

Přednáška Thomase F. Babora „Ethics in Publishing and Research in Addiction“ na 1. LF UK

Michaela Malinová

e-mail | michaela.malinova@lf1.cuni.cz

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

Ve čtvrtek 7. října 2021 proběhla v rámci inovovaného doktorského studijního programu Adiktologie v posluchárně děkanátu 1. LF UK přednáška **Thomase F. Babora, PhD, MPH**, s názvem **Ethics in Publishing and Research in Addiction**. Profesor Babor je emeritním profesorem a bývalým vedoucím Katedry komunitní medicíny a zdravotní péče Lékařské fakulty University of Connecticut, USA, a řídí aktivní výzkumný program. Je také šéfredaktorem časopisu *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*. Více o osobě profesora Babora a čestném doktorátu lékařských věd Univerzity Karlovy, který obdržel v Praze, informujeme na str. 220 tohoto čísla časopisu.

Obrázek 1 | Prof. Babor přednáší na 1. LF UK

Přednáška navázala na provedené inovace doktorského studijního programu Adiktologie, do kterých byl prof. Babor aktivně zapojen, a byla zaměřena na hlavní tradice vědecké integrity a etiky výzkumu, tak jak se vyvinuly v posledních 80 letech, počínaje Helsinskou deklarací a rozvojem moderních etických principů. Hlavní část přednášky se zaměřila na rozvoj výzkumu závislosti v Evropě a Americe a na problémy spojené s prováděním základního a klinického výzkumu v oblasti alkoholu a dalších psychoaktivních látek a na publikování výzkumu, zejména časopisecké. Zvláštní pozornost byla věnována různým chybným postupům ve výzkumu a jeho publikování a tomu, jak jim předcházet prostřednictvím etického rozhodování a institucionálních pravidel. Řeč byla též o střetu zájmů a vlivu silných průmyslových odvětví v ob-

lasti tabáku, alkoholu, hazardních her a farmaceutického průmyslu. Přednáška se rovněž věnovala predátorským vydavatelům a problémům, které způsobují časopisy zřízené primárně za účelem zisku.

Z obsahu přednášky vybíráme tyto stěžejní poznatky a doporučení:

Proč jsou etické aspekty důležité

Porušení etiky mají vážné důsledky pro vědu, klinickou praxi, profesionální kariéry vědců i pro společnost. I když k větším přestupkům nedochází často, méně závažné přestupky jsou časté a míra jejich detekce je nízká. Na druhou stranu se zvyšuje kontrola souladu výzkumu i jeho výstupů s etickými principy a rozšiřují se etické požadavky (etické komise, prohlášení o střetu zájmů, ...).

Již Norimberský kodex z roku 1949 a Helsinská deklarace Světové lékařské asociace z roku 1964 formulují tyto postuláty: Závazky vědce k jednotlivým subjektům výzkumu mají přednost před závazky vůči státu. Terapeutický a neterapeutický výzkum mají různé morální důsledky. Informovaný souhlas subjektu výzkumu je morálně nezbytný. Výzkum by měly provádět pouze kvalifikované osoby.

Etické zásady vědeckých časopisů a integrity v publikování výzkumu

Hlavními zásadami jsou prohlášení o autorství, prohlášení o střetu zájmů, etická klauzule týkající se osob i pokusných zvířat a prohlášení, že práce nebyla publikována nebo není zvažována k publikaci jiným časopisem.

Hlavními položkami integrity jsou intelektuální poctivost v reportování výzkumu, přesnost v prezentaci příspěvků jiných vědců, kolegiální ve vědeckých interakcích včetně vzájemné komunikace a sdílení informací, transparentnost v reálných nebo potenciálních střetech zájmů,

ochrana lidských subjektů i humánní péče o zvířata při provádění výzkumu, dodržování vzájemné autorské odpovědnosti mezi řešiteli a jejich výzkumnými týmy.

Sedm smrtelných hříchů, kterých se mohou dopustit výzkumníci a autoři vědeckých prací

Jako sedm smrtelných hříchů prof. Babor definuje 1. Nedbálost, 2. Zbytečnou publikaci, 3. Nespravedlivě uvedené autorství, 4. Střet zájmů, 5. Újmu lidským i zvířecím subjektům, 6. Plagiátorství, 7. Jiné podvody.

Přednáška se dále podrobně věnovala vysvětlení, co se pod uvedenými pojmy skrývá, způsobům, jak problémy identifikovat a jak jim předcházet.

Obrázek 2 | Bezprostředně po přednášce zodpověděl prof. Babor několik otázek k inovovanému doktorskému studijnímu programu, na jehož přípravě se podílel. Na fotografii je s dr. Adamem Kulhánkem z Kliniky adiktologie

Predátorští vydavatelé a pseudočasopisy: Rostoucí hrozba pro health science, klinickou medicínu i kariéru výzkumníka

V úvodu byla definována terminologie: **Open access** – režim publikování, který poskytuje bezplatný přístup k vědecké literatuře v zájmu rychlého šíření aktuálních poznatků a poskytuje zdroj odkazů a bezplatné vyhledávání. **Article processing fee** – platba vydavateli za náklady na zpracování a výrobu článku. **Online journal** – časopis dostupný přes internet prostřednictvím předplatného, sítí univerzitních knihoven nebo www. **Predatory publisher** – vydavatel, který kořistí na akademických za účelem finančního zisku prostřednictvím poplatků za zpracování článků do podoby open access, aniž by text splňoval vědecké standardy pro publikování. **Pseudo-journals** – články do nich jsou za poplatek zpracovány predátorským vydavatelem bez peer review, nejsou archivovány ani distribuovány prostřednictvím indexačních a abstrahovacích služeb.

Autoři by si měli časopis k publikaci pečlivě vybírat. Neměli by přijímat pozvání do redakční rady časopisu, pokud si neověří, že vydavatel a šéfredaktor jsou reno-

movaní a kvalifikovaní. Informace o časopisu lze hledat v dostupných zdrojích, jako je např. Beallův seznam predátorských časopisů a vydavatelů.

K ověření kvality odborného časopisu slouží zejména tyto zdroje: **MEDLINE** – rozsáhlá počítačová databáze obsahující miliony prací vydaných v nejlepších lékařských časopisech v průběhu let. Přístup je bezplatný. **SCOPUS** – bibliografická databáze obsahující abstrakty a citace článků z akademických časopisů. Pokrývá 16 500 recenzovaných časopisů z oblasti lékařských a společenských věd. **Directory of Open Access Journals (DOAJ)** – online adresář, který indexuje a poskytuje přístup k vysoce kvalitním recenzovaným open access časopisům. **Web of Science** – online služba pro indexování vědeckých citací, která poskytuje komplexní vyhledávání. Přístup na předplatné.

Škoda, kterou způsobují predátorští vydavatelé a časopisy autorům, ale třeba i studentům, spočívá zejména v tom, že přispívají k vytváření a šíření nepřesných nebo nekvalitních vědeckých informací a že spojení vědce nebo klinického výzkumníka v roli autora nebo člena redakční rady s predátorským časopisem může poškodit jeho pověst, šanci při pracovních pohovorech nebo možnost pracovního postupu.

Přednáška prof. Babora byla bohatě doprovozena příklady z praxe a odkazy na literaturu, včetně dokumentů ISAJE, o které se opírá. Zájemcům o tuto problematiku můžeme doporučit knihu **Publikování v adiktologii: Průvodce pro bezradné** (*Publishing addiction science: A guide for the perplexed* / Thomas F. Babor, Kerstin Stenius, Susan Savva, Jean O'Reilly, eds.), jejíž 2. vydání existuje i v českém jazyce a je volně ke stažení na <https://www.adiktologie.cz/publikovani-v-adiktologii-pruvodce-pro-bezradne>. V angličtině je v současné době k dispozici 3. rozšířené a aktualizované vydání, které je volně dostupné v různých formátech zde: <https://www.ubiquitypress.com/site/books/e/10.5334/bbd/>

Foto: SlidesLive s.r.o.

Přednáška byla realizována s podporou Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání jako součást projektu „Modernizace doktorského studijního programu oboru adiktologie v oblastech výzkumu prevence a léčby závislostního chování“, reg. číslo CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_018/0002489.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY